

... met veel vertoon van hun bonte verentooi

Bij de kemphanen (I), door Simon de Waard

de Beer?

1939

Het was in het begin van April, dat we onze eerste kemphanen te zien kregen; we liepen in de drassige weilanden achter het duin naar kievitsnesten te zoeken, toen we aan de rand van een plas een klein troepje voedselzoekende vogels opmerkten, die we eerst voor tureluurs versleten, maar toen we ze in de kijker namen, kemphanen bleken te zijn. Hoewel we er nogal een eindje vandaan waren, konden we toch wel zien, dat er enkele vogels tussen liepen, die iets groter waren dan de rest; die grotere exemplaren waren mannetjes. Bij één daarvan was reeds het begin van een kraag te ontdekken, de andere hadden echter nog hun winterpakje aan en waren, behalve dan door het grootteverschil, nog niet van de eenvoudig bruingrijze vrouwtjes te onderscheiden.

Een week of drie later echter zagen we in de grasduintjes op het brede strand een vijftal mannetjes, die reeds in volledige zomertooi waren, met bonte sierversen en prachtige brede kraag en die, tijdens de ogenblikken, dat we

Met foto's van den schrijver.

ze vanuit de verte gadesloegen, elkaar voortdurend in de „haren” vlogen. Voor kampplaats hadden ze een laag, vlak duintje uitgekozen van ongeveer dertig vierkante meters, als we ons goed herinnerden hetzelfde duintje, dat ze ook in de vorige jaren voor dit doel gebruikt hadden. De week daarop zagen we er weer een troepje in actie; het gras bleek toen door de vogels reeds geheel plat te zijn gelopen en bovendien was de plek direct te herkennen, doordat het er wit zag van de „visitekaartjes”, die de heren er onder het strijden en in de pauzen hadden laten vallen.

Waren de kemphanen in het begin, toen ze nog maar net terug waren van hun reis naar het verre Zuiden, moeilijk te benaderen geweest, nu de vogels zich eenmaal thuis gevoelden, hadden ze hun schuwheid grotendeels afgelegd. Nauwelijks hadden we ons enkele tientallen meters van de kampplaats verwijderd, of de eerste vogels streken alweer op hun duintje neer en hervatten zonder verwijf de

Kemphan bij het nest

strijd, waarin wij hen daarnet door onze komst gestoord hadden.

Zo'n troepje vechtende kemphanen biedt een bijzonder fraai schouwspel en geen enkel voorjaar zullen we dan ook verzuimen, om één of meer van die „voorstellingen” bij te wonen. Doordat de vogels ieder jaar hun gevechten weer in dezelfde omgeving, vaak zelfs op dezelfde plek, houden, weten we altijd waar we onze vrienden kunnen vinden. Wanneer de vogels in actie zijn, kunnen we hen, vooral als we het wat voorzichtig aan doen, tamelijk dicht naderen en met de kijker halen we ze dan vlakbij. Het eerste wat ons altijd weer opvalt, is, dat die vechtersbazen onderling zoveel verschil in kleur vertonen. De ene vogel heeft bijv. een witte kraag, de andere een crème-kleurige, bij een derde is dit sieraad lichtbruin getint, bij weer een andere glanzend blauwzwart, enz. enz. Niet altijd zijn de kragen egaal gekleurd, ze kunnen ook gevlekt of met dwarsbanden getekend zijn. Ondanks die verscheidenheid kan het toch wel eens voorkomen, dat we in een troep enkele vogels opmerken, die eenzelfde kraag bezitten, maar dan zijn ze toch nog van elkaar te onderscheiden, doordat hun kop-

pluimen of hun andere sierveren, die zich op de rug, de schouders, de borst en aan de zij-kanten van het lichaam bevinden, bij elk exemplaar weer verschillend gekleurd en getekend zijn; ook het geel van de poten, van de snavel en van de eigenaardige plek met „wratten” bij de snavel (die „wratten” horen ook bij het prachtkleed) is niet bij elke vogel van dezelfde tint. Geweldig groot is het aantal variaties hierin en ik neem dan ook graag aan, wat zo vaak hierover beweerd wordt, n.l., dat het onmogelijk zou zijn, twee kemphanen in prachtkleed te vinden, die volkomen aan elkaar gelijk zijn.

Van verre gezien lijkt het bij zo'n kemphanengevecht nogal heet toe te gaan, maar wanneer we zo dichtbij gekomen zijn, dat we de vogels goed kunnen waarnemen, dan blijkt het nogal los te lopen en krijgen we eerder de indruk van een levendig spel. We zien dan, hoe de vogels met veel vertoon van hun prachtige bonte verentooi, de brede kraag wijd uitgespreid, op elkaar afstuiven, waarbij zij zich afwisselend zo hoog mogelijk oprichten en zich dan weer diep voorover buigen, zodat de kraagveren over de grond slepen; we zien, hoe ze elkander uitdagen, door alle veren op te zetten

Jong kemphaantje,
enkele uren oud

en op een afstandje naar elkaar te pikken en hoe ze dan, na nog wat heen-en-weer-gedraai en geren, tenslotte met fladderende vleugels tegen elkaar opspringen, telkens weer opnieuw, tot de vermoeidheid zich doet gelden en de strijd voor een poosje gestaakt wordt. In de regel zien we dan enkele vogels, diep doorgezakt in het hielgewricht en met naar de grond gerichte snavel, als in uiterste deemoed voor hun tegenstander staan. Dat is echter maar comedie. Even later begint de voorstelling opnieuw en dan worden de rollen omgedraaid; de verliezer wordt winnaar en de triomfator van zo even staat nu op zijn beurt in de „deemoedshouding”. Hoe het ook zij: strijd of spel, slachtoffers vallen er nooit bij, want de vogels verwonden elkaar niet, tenminste niet ernstig; hoogstens verliezen ze er wat veren bij. Eigenaardig is, dat alles zich afspeelt, zonder dat er ook maar een kik gegeven wordt, terwijl de meeste andere vogels toch zelfs bij de kleinste onenigheid al een keel van je welste opzetten; de kemphaan echter is en blijft onder bijna alle omstandigheden zo stom als een vis! Ook de kempfen is zeer zwijgzaam; alleen wanneer de vogel op het nest verrast wordt of als de jongen in gevaar zijn, laat het hennetje een kort, hees geluid horen, maar meer ook niet.

Die gedragingen van de kempfanen in het voorjaar zijn natuurlijk heel merkwaardig, maar op de keper beschouwd zijn de mannetjes van bijna alle vogelsoorten in die tijd pronkzuchtig en vechtlustig; er moet immers een vrouwtje bekoord en gewonnen worden en als dat gelukt is, dan moet dit kostelijk bezit in de regel ook verdedigd worden tegen andere gegadigden! Het eigenaardige echter is, dat dit bij de kemp-

hanen niet opgaat, tenminste wat het laatste betreft. Een vrouwtje „het hof maken” is deze kleurige ridders wel toevertrouwd, ó ja, maar niet zodra hebben zij van de gunsten van hun aangedenene genoten of zij keren terug naar de vriendenkring, om zich weer met hartstocht aan hun steekspel over te geven; tot er wéér een hennetje opdaagt, waar zij hun attenties aan kunnen wijden. En dat gaat zo maar het hele voorjaar door: spel, liefde, spel, liefde... alsof er geen „ernstiger” bezigheden te vinden zouden zijn.

Het vrouwtje op háár beurt neemt het in liefdeszaken ook zo nauw niet; de kempfen leeft namelijk in polyandrie of, om het wat minder geleerd te zeggen, de kempfen doet aan veelmannerij! Dit „lichtzinnige” leventje duurt, tot het legsel, dat in de regel uit vier eieren bestaat, compleet is; dan kijkt het vrouwtje niet meer naar de mannetjes om en wijdt zich als een „degelijk huismoedertje” geheel aan haar plichten. Van een „huwelijksleven”, een gemeenschappelijk waken en zorgen voor legsel en jongen, zoals we dit bij de meeste (dus niet alle!) vogels kunnen zien, is dus bij de kempfanen geen sprake; het vrouwtje zorgt heel alleen voor het uitbroeden der eieren, wat ongeveer 17 dagen duurt, en brengt ook in haar eentje de jongen groot.

* * *

Toen we in het begin van Mei op de plek waren, die de kempfanen als vechtplaats hadden uitgekozen, was ik op het denkbeeld gekomen, om in de loop van de maand eens te trachten deze merkwaardige vogels van een schuilhut uit te fotograferen. Een meter of zes

Jonge Kievit

er vandaan lag een duintje, dat iets hoger was en dus een goed uitzicht op de kampplaats bood. Dit leek me wel de geschiktste plaats voor een schuilhut en tegelijk zette ik er een klein mandje, dat toevallig in de buurt lag, neer, zodat de vogels hier vast aan konden wennen; later wilde ik het dan omruilen voor een groter exemplaar.

Er waren echter nog verscheidene andere vogels, die ik wilde fotograferen en filmen; week na week verstreek en de kemphanen bleven in de slof. Maar zowat half Juni zou het er toch van komen. Langer durfde ik het niet uitstellen, want al zijn er soms ook in de tweede helft van Juni nog wel eens kemphanen op de kampplaats te vinden, de merkwaardige schijngevechten — waar het me toch om te doen was — blijven dan in ieder geval langzamerhand achterwege.

En zo brachten we op een avond de schuilhut naar de kampplaats. Toen we met ons vrachtje aankwamen, zag ik tot m'n grote voldoening al uit de verte, dat er een paar haantjes duchtig aan het bakkeleien waren. Onderweg had ik er over lopen piekeren, dat de kemphanen eigenlijk best de kampplaats reeds verlaten konden hebben, maar gelukkig was dit dus niet het geval. Toen we dichterbij kwamen, staakten de vogels hun gevecht en nadat ze nog even het naderend gevaar in ogenschouw genomen hadden, vlogen ze op en verdwenen spoedig uit het oog.

De schuilhut, een samenflansel van twee stukken mand en een lap zeildoek, bleek toch wel een flink stuk groter te zijn dan het mandje, dat we er indertijd hadden neergezet en het was nog maar de vraag, of de vogels de vol-

gende morgen reeds hun argwaan voor het grijze gevaarte overwonnen zouden hebben. Ik had er echter wel moed op, vooral omdat de in de naaste omgeving broedende visdieven reeds spoedig na ons vertrek bij hun nesten neerstreken; zelfs de vogels, die op hetzelfde duintje, waar de schuilhut stond, hun nesten hadden, trokken zich hier geen zier van aan; we waren nog geen honderd meter weg, of ze zaten alle weer rustig te broeden. Kijk, dat was een onverwachte, maar tevens gunstige bijkomstigheid, want doordat de visdieven zich zo kalm en onbevreesd gedroegen, zouden de kemphanen, wanneer zij na enige tijd terugkeerden, ongetwijfeld de indruk krijgen, dat de zaak volkomen veilig was en reeds spoedig op de kampplaats neerstrijken; daar waren we van overtuigd. Vandaar dat we ons in een zeer optimistische stemming naar het huisje in de polder begaven, waar we die nacht zouden slapen.

* * *

De andere morgen zijn we al vroeg op pad. Boven de weiden, als stipjes aan de wijde hemelkoepel, begroeten de leeuwcriken met jubelend gezang de gouden zonnescijfel, die zich juist uit de ochtendnevels heeft bevrijd. Graspiepers en gele kwikstaartjes piepen en sjeltelen en uit de dichte vlierenrand langs het veld klinkt onophoudelijk het welluidend geroepe van een koekoek. Tussen liet van dauw nog vochtige gras blinkt overal het goud en wit van boterbloemen en madeliefjes, maar het fleurigst is de weide daar, waar de grond het zandigst is en honderden akkerhoornbloemen hun sierlijke, blanke kelkjes heffen. Op de dras-

Fitis bij de nestopening

sige plekjes vinden we tal van orchideeën: het handekenskruid, in velerlei tint van licht- tot donkerpurper, en ook de keverorchis, een onopvallende plant met gelig-groene bloempjes.

Op onze wandeling door de weilanden worden we bijna voortdurend begeleid door angstig roepende Kieviten, tureluurtjes komen nerveus tutend boven ons kringen en dan zijn er ook nog de grutto's, die met luid gehinnik aan hun ongerustheid over onze verschijning lucht geven. De meeste van deze vogels hebben namelijk reeds jongen en nu waarschuwen zij hun kroost, dat er gevaar in de buurt is. De jonge vogels zijn natuurlijk niet te zien; die

hebben zich reeds spoedig na het eerste alarm tussen het gras „gedrukt”, waardoor ze, dank zij hun prachtige schutkleuren, op hetzelfde ogenblik „onzichtbaar” werden, en zolang nu de ouden het sein niet geven, dat de kust weer veilig is, houdt het jonge goedje zich stipt aan het consigne: Blijf zitten waar je zit en verroer je niet! Slechts één jonge Kievit krijgen we te zien en wel, doordat de hummel zo eigenwijs is, om aan de haal te gaan; was hij blijven zitten, dan hadden we hem beslist ook over het hoofd gezien.

We komen nu in het duin, waar de met honderden witte bloemschermen getooide vlieren een heerlijke lucht verspreiden en waar in het dicht struweel van alle kant de zachte strophe van de fitis klinkt, het winterkoninkje zijn vrolijk liedje afratelt en zo nu en dan een nachtegaal zijn wonderschoon gezang laat horen.

Als we ons, om de weg te bekorten, door een paar duindoornbosjes heen werken, glipt er plotseling iets vlak voor onze voeten weg; zó snel verdween het in de rugte, dat we niet zagen wat het eigenlijk was. Als we ons bukken en het gras wat uiteen doen, ontdekken we een bolvormig nestje van mos en gras-sprietjes en door een kleine opening, waaruit kleurige fazantenviertjes steken, zien we vijf kleine, roodbruingevekte eitjes liggen; we hebben het nestje van een fitis gevonden. Waren we een meter meer naar links of rechts gegaan, dan was de vogel natuurlijk blijven zitten en hadden we dat kunstige nestje niet te zien gekregen; je moet toch maar geluk hebben!

(Wordt vervolgd).

Natuurbescherming (III), door F. Koster

Het program.

Er is mij wel eens gevraagd: Wat zou jij nou doen, als je de macht had om de natuurbescherming in Nederland te geven wat haar toekomst? Wel, het is wel eens aardig om niet altijd gehinderd te worden door de onaangename werkelijkheden, welke de natuurbescherming zo uitermate langzaam vooruit doen komen, waarom wij een antwoord op deze vraag zullen geven.

Ik zou beginnen met elk oorlogspessimisme van me af te zetten en binnen enkele dagen een natuurbeschermingswet bij de Kamer indienen. Deze wet zou dadelijk moeten worden behandeld, zodat voor Kerstmis het Staatsblad met de tekst er van zou worden verlucht. Op de begroting zou voor het volgende jaar een be-

drag van 1 miljoen gulden worden uitgetrokken voor de uitvoering der wet, een bedrag, dat een peulschil is, vergeleken bij hetgeen voor kunst en restauratie van kerken, kastelen en vestingwerken wordt uitgetrokken; het bedrag is eigenlijk niets, vergeleken bij hetgeen de werkverschaffing kost.

Nu de uitvoering. Die hangt natuurlijk voor een groot deel van de inhoud der bepalingen in de wet af. Eerst de organisatie. Er zou dadelijk een centraal deskundig lichaam worden aangewezen, bestaande uit een directeur met twee inspecteurs, salaris niet abnormaal hoog, voorts wat administratief personeel. De leiders moeten deskundig zijn, liefst biologen of bosbouwers. Hun bureaux zou ik onderbrengen in